

Відсутність вчасного щеплення порушує права всіх учасників освітнього процесу

ОСВІТНІЙ
ОМБУДСМЕН
УКРАЇНИ

КОЛЕКТИВНИЙ ІМУНІТЕТ В ОСВІТІ

ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Найголовніше право кожної людини – і в освіті також – право на життя та здоров'я. Усі інші права, у т.ч. – право на освіту – мають бути узгоджені з цим основним правом людини. Це ситуація, в якій стикаються законні права та інтереси різних рівнів.

Наприклад, право людини на свободу пересування може бути обмежено вимогою дотримуватися правил дорожнього руху. Бо бажання будь-що рухатися негайно може бути обмежене червоним світлом світлофору – бо це створює реальну небезпеку не лише для самого порушника, але й інших людей поруч.

У закладі освіти дитина проводить більшу частину свого дня, контактує з великою кількістю інших дітей. Тому, якщо у шкільній спільноті немає сформованого колективного імунітету, це створює високий ризик зараження інфекційними хворобами всіх дітей та працівників закладу (як вакцинованих, так і невакцинованих). Багато інфекційних захворювань передаються найчастіше повітряно-крапельним шляхом (грип, дифтерія, туберкульоз, кір). Тому, навіть якщо дитина часто миє руки, знаходиться у приміщенні, яке провітрюється, вживає достатньо вітамінів, не має дефіциту в харчуванні, чергує навчання та відпочинок – це не гарантує надійний захист від таких інфекцій. Тому щеплення — це найнадійніший спосіб захистити дитину від небезпечних інфекційних захворювань.

“Важливо враховувати, що вакцинація, хоча і надзвичайно суттєво зменшує ризик інфікування, не може стовідсотково гарантувати захист від зараження. Але абсолютно точно – набагато зменшує ризик ускладнень і полегшує перетікання хвороби” – вважає Федір Лапій, дитячий лікар-інфекціоніст, доцент кафедри дитячих інфекційних хвороб та дитячої імунології НУОЗ імені П. Л. Шупика, голова Національної технічної групи експертів з питань імунопрофілактики, голова правління ГО “Батьки за вакцинацію”. Наприклад, [за даними Центру громадського здоров'я МОЗ України](#), щороку завдяки щепленням у світі вдається зберегти 2,5 млн дитячих життів.

А [за результатами міжнародного дослідження 2018 року](#), проведеного благодійним фондом Wellcome, у якому взяли участь 140 тисяч людей з більш ніж 140 країн, 79% людей по всьому світу погоджуються з тим, що вакцини є безпечними, а 84% вважають їх ефективними проти захворювань.

Низька довіра до вакцин залишається переважно в країнах пострадянського простору. В Україні, на жаль, лише трохи більше 30% людей впевнені у безпечності вакцин.

Лікарі, на підставі величезного клінічного досвіду та даних досліджень, переконані, що щеплення мають бути обов'язковими для всіх, за винятком тих дітей, які через індивідуальні особливості здоров'я мають медичні протипоказання. Висновок про такі протипоказання підписує лікар, який таким чином бере на себе відповідальність за здоров'я дитини.

**НА ЯКИХ ЗАКОННИХ ПІДСТАВАХ КЕРІВНИК ЗАКЛАДУ
ОСВІТИ МАЄ ПРАВО НЕ ДОПУСТИТИ ДО ЗАНЯТЬ ДИТИНУ,
ЯКА НЕ ОТРИМАЛА НЕОБХІДНИХ ЩЕПЛЕНЬ**

Для професійного, відповідального керівника закладу освіти, де навчаються діти та підлітки, саме створення та підтримка безпечного освітнього середовища є абсолютним пріоритетом.

Тому цілком виправдано, справедливо і законно, коли директор закладу освіти обмежує доступ до закладу освіти для дитини, батьки якої без медичних показань, не забезпечили отримання нею вчасно необхідних щеплень.

Заборона відвідувати заклади освіти нещепленим дітям визначається нормами чинного законодавства. Стаття 15 Закону України [“Про захист населення від інфекційних хвороб”](#) чітко визначає, що прийом дітей до виховних, навчальних, оздоровчих та інших дитячих закладів проводиться за наявності відповідної довідки закладу охорони здоров’я, в якому дитина перебуває під медичним наглядом. Довідка видається на підставі даних медичного огляду дитини, якщо відсутні медичні протипоказання для її перебування у цьому закладі, а також якщо їй проведено профілактичні щеплення згідно з календарем щеплень і вона не перебувала в контакті з хворими на інфекційні хвороби або бактеріоносіями.

Дітям, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, відвідування дитячих закладів не дозволяється. У разі якщо профілактичні щеплення дітям проведено з порушенням установлених строків у зв’язку з медичними протипоказаннями, при благополучній епідемічній ситуації за рішенням консилиуму відповідних лікарів вони можуть бути прийняті до відповідного дитячого закладу та відвідувати його.

Частина 6 статті 12 Закону України [“Про захист населення від інфекційних хвороб”](#) визначає, що профілактичні щеплення проводяться після медичного огляду особи в разі відсутності у неї відповідних медичних протипоказань. Особам, які не досягли п’ятнадцятирічного віку чи визнані у встановленому законом порядку недієздатними, профілактичні щеплення проводяться за згодою їх об’єктивно інформованих батьків або інших законних представників. Особам віком від п’ятнадцяти до вісімнадцяти років чи визнаним судом обмежено дієздатними

профілактичні щеплення проводяться за їх згодою після надання об'єктивної інформації та за згодою об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників цих осіб.

Якщо особа та (або) її законні представники відмовляються від обов'язкових профілактичних щеплень, лікар має право взяти у них відповідне письмове підтвердження, а в разі відмови дати таке підтвердження – засвідчити це актом у присутності свідків.

При цьому право дитини на здобуття освіти не порушується, оскільки для дітей, які не можуть відвідувати заклад освіти за відсутності щеплень, встановлені альтернативні способи отримання освіти.

ЯКЩО БАТЬКИ КАТЕГОРИЧНО ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ ВАКЦИНУВАТИ ДІТЕЙ – ЯКІ АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ НАВЧАННЯ МОЖЕ ЗАПРОПОНУВАТИ СИСТЕМА ОСВІТИ?

Стаття 9 [Закону України “Про освіту”](#) передбачає різні альтернативні форми здобуття повної загальної середньої освіти. У такому випадку дитина може здобувати освіту на індивідуальній формі навчання. Це, зокрема, може бути або екстернатна форма здобуття освіти, або сімейна, або педагогічний патронаж, або дистанційна форма.

Екстернатна форма здобуття освіти (екстернат) – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюються відповідно до законодавства.

Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти. Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства.

Педагогічний патронаж – це спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

СУДОВІ СПРАВИ ЩОДО ЩЕПЛЕННЯ

Законність дій керівників закладів освіти щодо обмеження доступу до очної форми здобуття освіти дітям, які не отримали вчасно необхідні щеплення, вже не вперше підтверджується рішеннями Верховного Суду України. [Вперше таке рішення було ухвалено Верховним Судом України 17 квітня 2019 року.](#) Позивач звернулася із позовом до закладу дошкільної освіти у Хмельницькій області, бо вважала, що дитсадок перешкоджає здобувати дитині дошкільну освіту.

Як ідеться у судовій справі: “Право сина позивача на освіту у дошкільному навчальному закладі було з огляду на суспільні інтереси тимчасово обмежено (до проведення щеплення, покращення епідеміологічної обстановки, отримання позитивного висновку лікарсько-консультативної комісії) у зв’язку із тим, що сама позивач, не довіряючи якості вакцини (належним чином не мотивувавши свою недовіру або неможливість застосувати ту вакцину, якій вона довіряє), не дотрималась календаря обов’язкових щеплень і відмовилась від чергового щеплення дитини”.

Славутський міськрайонний суд Хмельницької області задовольнив позов позивача, однак заклад освіти це рішення оскаржив до Апеляційного суду Хмельницької області.

Апеляційний суд визнав рішення дитсадка правомірним, оскільки суспільний інтерес у праві на безпечне освітнє середовище переважив інтерес дитини. Верховний суд

України, розглянувши касаційну скаргу позивача, також визнав законність рішення не допускати дитину без щеплення навчатися у дитсадку.

Незадовго після цього – 27 червня 2019 року Житомирський окружний адміністративний суд, беручи до уваги правові висновки Верховного суду України у першому рішенні від 17.04.2019, [ухвалив рішення на користь Департаменту освіти Житомирської міської ради щодо схожого випадку у школі](#).

Так, кілька днів тому – 22 березня 2021 року Верховний суд України [знову ухвалив рішення про законність недопуску нещепленої за віком дитини в заклад освіти заради безпеки всіх інших учасників освітнього процесу](#). У цій справі у грудні 2019 року до суду з позовом до Запорізького Академічного ліцею звернувся один із батьків дитини, що навчалася в цьому ліцеї. Позивач просив визнати недійсним і скасувати наказ директора ліцею, який тимчасово забороняв відвідувати заклад освіти нещепленій за віком дитині. Адміністрація ліцею попереджала батьків про можливе відсторонення дитини від занять у зв'язку із відсутністю щеплень від кору, паротиту, краснухи, поліомієліту, реакції Манту та повідомила, що батькам необхідно звернутися до лікарсько-консультативної комісії для отримання висновку, що дитина здорова і може відвідувати заклад.

Одночасно було запропоновано інші форми здобуття освіти відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту». Позивачка відмовилася від щеплень та проведення ревакцинації та біопроб дитини через можливі ускладнення після щеплення.

[Також у цій справі Верховний суд України](#) посилається на рішення Європейського суду з прав людини: “ЄСПЛ висловлював думку, що обов’язкове щеплення, як примусовий медичний захід, є втручанням у гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на повагу до приватного життя особи, що включає в себе фізичну та психологічну недоторканість особи. Порушення фізичної недоторканості заявника можна вважати виправданим дотриманням цілей охорони здоров’я населення та необхідністю контролювати поширення інфекційного захворювання (параграф 33, 36 рішення у справі «Соломахін проти України» від 15 березня 2012 року, заява №24429/03).

Тобто якщо батьки проти робити дитині щеплення або в дитини є медичні протипоказання до щеплень – у будь-якому разі переважає суспільний інтерес, тобто безпека всіх учасників освітнього процесу. Тож, як зазначається в судовій справі, згідно зі статтею 53 [Закону України «Про освіту»](#), “здобувачі освіти мають право на безпечні та нешкідливі умови навчання, утримання і праці, а також зобов’язані відповідально та дбайливо ставитися до власного здоров’я, здоров’я оточуючих, довкілля. Здобувачі освіти зобов’язані поважати гідність, права, свободи та законні інтереси всіх учасників освітнього процесу, дотримуватися етичних норм, відповідально та дбайливо ставитися до власного здоров’я, здоров’я оточуючих, довкілля”.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВАКЦИНАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

[За даними статті італійського педіатричного товариства за 2018 рік](#), більшість європейських країн запровадили для дітей обов'язкову вакцину згідно з переліком, який затверджується у кожній країні окремо. У Латвії та Італії — 10 обов'язкових вакцин, Франції — 11. Деякі країни (Болгарія, Хорватія, Чехія, Угорщина, Польща та Словаччина) вимагають вакцинувати дітей проти 9 хвороб. Усі проаналізовані європейські країни (крім Ісландії) вводили або рекомендували обов'язкові щеплення проти правця, дифтерії, кашлюка, кору, поліомієліту, гепатиту В. Все більше європейських країн не залишають добровільним щеплення проти кору. Наприклад, [у листопаді 2019 року Парламент Німеччини](#) ухвалив рішення, згідно з яким, батьків, які відмовляються вакцинувати своїх дітей від кору, штрафують на 2500 євро, а невакциновані діти не можуть відвідувати дитсадки та школи. Не робити щеплення можна лише у разі медичних протипоказань.

[З 1 березня 2020-го, цей закон про обов'язкове щеплення від кору набув чинності.](#) Щоб віддати дитину в дитсадок чи до школи, батьки мають надати довідку про щеплення від кору або про те, що дитина перехворіла і має імунітет.